

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Мараєва В.В.

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
Науково-дослідний центр гуманітарних проблем
Збройних Сил України*

РІЗНОМАНІТНІСТЬ (ЕТНІЧНА, РЕЛІГІЙНА, ГЕНДЕРНА) У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Відмітною рисою сучасних збройних сил провідних країн світу, які роблять акцент на підвищенні своєї привабливості для різних верств населення, все більше стає етнічна, релігійна та гендерна різноманітність. Різноманітність часто визначають як варіацію рис у групах з двох або більше людей, що може включати як видимі риси (наприклад, стать, вік, раса), так і невидимі (наприклад, освіта, культура, цінності) [3, с. 1].

Збройні сили, що представляють усі групи населення, включаючи етнічні, релігійні та інші меншини, можуть стати джерелом єдності й згуртованості нації.

Водночас, наприклад, мовний чинник може стати перешкодою для повноцінної служби в збройних силах представників етнічних меншин, мова яких відрізняється від офіційно визнаної мови даної країни. Як приклад, у 60-х роках минулого століття однією з причин розбіжностей між англomовною більшістю і франкомовною меншістю (складали, відповідно, близько 3/4 і 1/4 населення) в Канаді було недостатнє представництво останньої групи в збройних силах, особливо в офіцерському корпусі. Як заходи для підвищення представництва франкомовних канадців були прийняті відповідні квоти, спеціальні програми навчання, а також зміни в мовних вимогах до офіцерів. Однак важливішу роль у збільшенні числа франкомовних офіцерів зіграла організація франкомовних підрозділів у всіх трьох видах військ по кожній військовій спеціальності [2, с. 130].

У державі, в якій проживають численні групи населення, що говорять на різних мовах, ефективним вирішенням проблеми недостатнього представництва мовних меншин може бути створення окремих підрозділів з урахуванням мовних відмінностей. Так, у Швейцарії чотири державні мови: французька, німецька, італійська та ретороманська. Незважаючи на те, що збройні сили країни ніколи офіційно не формулювали політику щодо багатомовності, вони

розробили три концепції для вирішення проблеми багатомовності своєї держави:

1) Принцип мовної територіальності. Рівне представництво мовних груп у збройних силах Швейцарії гарантовано територіальною структурою збройних сил, яка історично сходить до військової організації кантонів (адміністративно-територіальних одиниць). З урахуванням того, що набір до більшості підрозділів проводиться з числа громадян одного кантону, а також того, що 22 з 26 швейцарських кантонів є одномовними, більшість підрозділів збройних сил Швейцарії користуються однією мовою для внутрішнього спілкування.

2) Принцип пропорційності. Передбачається, що склад збройних сил повинен відображати фактичне співвідношення мовних груп Швейцарії. Ця політика представництва здебільшого ґрунтується на неофіційних правилах і звичаях.

3) Мовна підготовка офіцерського корпусу. У цьому відношенні збройні сили Швейцарії користуються тією перевагою, що їх офіцери мають відносно хороші знання мов, набуті ними в ході отримання цивільної освіти і передвоєнної підготовки. Недавно програма навчання офіцерського корпусу стала звертати більше уваги на мовну підготовку, але не з однієї з чотирьох офіційних мов країни, а з англійської мови [2, с. 134].

Іншим викликом, що постає перед збройними силами провідних країн світу, є релігійна різноманітність. Наявність у суспільстві великої кількості релігій і конфесій може викликати чималі проблеми. Наприклад, можуть виникнути труднощі практичного характеру, пов'язані зі складністю забезпечення рівних умов для релігійної практики прихильників різних (а іноді й конфліктуючих між собою в плані відправлення обрядів) релігій. Адже деякі аспекти відправлення релігійних обрядів можуть вимагати забезпечення умов, що включають: час або місця для молитви; доступ до духовних наставників або капеланів різних конфесій; ритуали поховання з дотриманням традицій різних релігій; вихідні в дні релігійних свят; різні правила носіння військової форми й режими харчування; заходи, що сприяють дотриманню постів. Найяскравішим прикладом може служити проблема дотримання релігійних свят: якщо збройні сили будуть надавати вихідні з нагоди релігійних свят усіх релігій, це може відбитися на боєздатності військ.

Інший приклад, коли запропоновані релігією головні убори і вимоги до військової форми вступають у протиріччя. Ортодоксальному іудеєві в сані рабина, який служив офіцером на базі ВПС США, було в наказовому порядку заборонено носити ярмулку (традиційний єврейський чоловічий головний убір) при виконанні службових обов'язків і при носінні військової форми. Наказ відповідав чинному в ВПС припису, однак була подана скарга. Заявник стверджував, що це розпорядження порушує його право на

свободу релігійних переконань, передбачене Першою поправкою до Конституції США. Верховний суд країни не знайшов порушення Першої поправки, оскільки припис було прийнято на законній підставі в інтересах збройних сил, і закликав до «підпорядкування особистих переваг і самобутності загальним груповим інтересам» [2, с. 107].

Збройні сили провідних країн світу намагаються усунути якомога більше перешкод на шляху відправлення релігійних обрядів представниками різних релігій. Оскільки забезпечивши умови для релігійної практики, вони зможуть залучити й утримати в своїх рядах найкращі кадри, незалежно від їх релігійних переконань або віросповідання.

У більшості демократичних держав не сходить з порядку денного дискусія щодо ролі жінок у збройних силах. Незважаючи на те, що за останні роки можливості військової служби для жінок значно розширилися, традиційно вони були і залишаються недостатньо представленими у збройних силах. Для прикладу, станом на 2018 рік у складі збройних сил Албанії перебувало 14% жінок-військовослужбовців, Бельгії – 8%, Канади – 15%, Данії – 7%, Естонії – 10%, Німеччини – 12%, Латвії – 17%, Литви – 10%, Норвегії – 11%, Польщі – 6%, Іспанії – 13%, Великобританії – 10% [1, с. 11].

Сьогодні жінки служать в арміях більшості провідних країн світу і вибір відкритих для них посад повсюдно розширився. Проте, жінки-військовослужбовці все ще часто страждають від дискримінаційних заходів і дій. Наприклад, жінки стикаються з дискримінацією в плані просування по службі. З цієї точки зору відмінності в ставленні до жінок помітні не тільки між державами, але і між видами збройних сил (ВМС, ВПС і армією) однієї держави.

Сьогодні є загально визнаним особливе значення участі жінок при здійсненні операцій з підтримки миру, які зараз складають основну функцію більшості армій. Присутність жінок в контингентах з підтримання миру сприяє поліпшенню відносин військового контингенту з суспільством приймаючої країни, а також підвищує можливості миротворців по роботі з жінками і дітьми та їх захисту. Наприклад, в Афганістані взаємодія жіночого персоналу з місцевими жінками дозволяла збройним силам отримувати доступ до інформації, яка інакше була б недоступною [3, с. 4].

Ситуацію з дотриманням рівних прав та боротьби з дискримінацією в суспільстві відображає питання присутності у збройних силах представників ЛГБТ-спільноти. Гомосексуалісти і лесбійки завжди служили в збройних силах, навіть незважаючи на те, що були змушені приховувати свою сексуальну орієнтацію і часто ставали жертвами дискримінаційних заходів і дій. На сьогодні збройні сили щонайменше 50 держав мають чітку політику, яка підтверджує, що лесбійки, геї та

бісексуали можуть проходити військову службу. А такі країни-члени НАТО, як Бельгія, Канада, Чехія, Данія, Естонія, Франція, Німеччина, Іспанія та Великобританія дозволяють служити у своїх збройних силах трансгендерним особам.

За останні кілька десятиліть, наприклад, у США відбулися швидкі зміни у деяких законах та політиці щодо різноманітності, включеності та рівних можливостей. Зокрема, 2015 року міністерством оборони США було підтверджено право всіх військовослужбовців служити, просуватися по службі та оцінюватися на підставі лише індивідуальних достоїнств, придатності, здібностей та результатів роботи в середовищі, вільному від незаконної дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, національного походження, релігії, статі (включаючи гендерну ідентичність або сексуальної орієнтації) [3, с. 39]. А така мультикультурна держава, як Канада вже давно користується широким спектром точок зору, досвідом та традиціями свого різноманітного населення. По мірі зростання різноманітності в країні еволюціонували суспільні цінності та норми поведінки, а також очікування канадців щодо збройних сил та їх членів. Різноманітність у військовій сфері розглядається в Канаді як стратегічна перевага [4].

Таким чином, різноманітність (етнічна, релігійна, гендерна), її присутність у збройних силах та повага до неї мають перебувати в основі цінностей та суті армії. Збройні сили повинні бути репрезентативними для суспільства, якому вони служать. Право на службу у збройних силах є аспектом права людини на повну участь у громадському житті, а також інших прав людини. Різноманітний оборонний сектор, який відображає демографічний склад країни, яку він представляє, користується більшою довірою громадськості.

Список використаних джерел:

1. Збірник інформаційно-методичних матеріалів «Гендерні питання в секторі безпеки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/b/468957.pdf>
2. Руководство по правам человека и основным свободам военнослужащих. – Варшава: БДИПЧ ОБСЕ, 2008. – 304 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/f/31394.pdf>
3. Diversity, Inclusion, and Equal Opportunity in the Armed Services: Background and Issues for Congress. December 23, 2015 – June 5, 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.everycrsreport.com/reports/R44321.html>
4. Improving diversity and inclusion in the Canadian armed forces. Report of the Standing Committee on National Defence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ourcommons.ca/Content/Committee/421/NDDN/Reports/RP10573700/nddnrp17/nddnrp17-e.pdf>